

Sociological investigation of social unrest with social network activity (case study of developments in November 2018)

Shahram Mehboob Kalidbari^{*}, Mansour Sharifi^{}**

Habibollah Karimian^{*}**

Abstract

Virtual networks have been created as a space that has acted as an accelerator of many rebellions in all parts of the world at the beginning of the third millennium, and as imperceptible floating networks, it is the source of potential and actual conflicts, riots and social unrest that is Janus-like. Action and can cause rise, development and relaxation at the same time. The social space contains a simultaneous multiplicity of spaces that intersect each other, have an internal relationship with each other, are aligned or placed in contradictions and contradictions, so the permitted space causes the rise of subjects and challenges the structures. has done Therefore, the current research aims to answer this basic question: were the virtual space and its tools effective in the formation and spread of social unrest in November 2018? The hypothesis of the research states that virtual space has an effect on the formation and spread of social unrest, and this influence or reliance on Ted Robert's theory of relative deprivation has been analyzed. Also, the present research is practical and using a qualitative method with the help of Taking library and field tools (especially interviews with a number of elites) has been used to analyze the data.

^{*} Ph.D. Candidate of Political Sociology, Department of Sociology, Garmsar Branch, Islamic Azad University, Garmsar, Semnan, Iran, shahram.mahbob@gmail.com

^{**} Associate Professor, Department of Sociology, Garmsar Branch, Islamic Azad University, Garmsar, Semnan, Iran (Corresponding Author), sarifim@ut.ac.ir

^{***} Assistant Professor, Department of Sociology, Garmsar Branch, Islamic Azad University, Garmsar, Semnan, Iran, habibkarimian@yahoo.com

Date received: 24/08/2024, Date of acceptance: 08/12/2024

Keywords: social unrest, riot, social network, developments of 2018.

Introduction

Anwar Mostafavi et al.(1401) in an article entitled collective behavior or protest action: the study of social unrest in November 2018, using the basic theory, emphasizes the importance of social unrest to public dissatisfaction and unconventional methods and sometimes violence. It refers to the relationship of people in society. In this article, the social unrest of November 1998 is investigated. The lack of general consensus on the application of concepts, as well as the lack of theoretical consensus in examining these unrests, shows the problematic aspects of this issue. This research was conducted with the aim of investigating the nature of the social unrest in November 2018 using a qualitative method.

Virtual Protests and Civil Society, Internet and Social Movements by "theron van lear" in 2015. In this article, whose theoretical basis is the theory of social movements and mobilization, the researcher depicts the typology of digital protest actions and Internet-based support for virtual protests.

Theoretical framework: Ted Robert Gurr's relative deprivation

Relative deprivation theory has been widely used in social psychology, sociology and other social sciences for more than a century. This popularity shows its usefulness to explain many contradictions and controversies. Ted Roberger's theory is one of these theories that follows Davis's rising expectations theory. James Davis is one of the Western theorists who believes in the theory of economy and economic factors as the cause of revolution. In the meantime

Garr begins his theory based on the seemingly self-evident premise that dissatisfaction is the root cause of violent conflict. In other words, according to Gar, relative deprivation is the negative difference between legitimate expectations and the reality of this supposed dissatisfaction to commit violent acts, it is the result of creating relative deprivation in people, and according to Gar, relative deprivation is: "perceived difference" Between the value expectations of people, the means and conditions of life that people believe are truly their right, and the value ability of the means and conditions that they think they have the ability to acquire and maintain.

Materials & Methods

Since this article seeks to identify the sociological dimensions of social unrest in November 2018 with the activism of social networks, this article can be considered

practical. In terms of the purpose of this article, it is in the category of exploratory research, and in this article, the method of theme analysis and interpretive paradigm is used and the qualitative approach is taken into consideration. In order to carry out the article, first the records of previous researches were studied in order to get an understanding of the current situation. In these studies, the existing models and frameworks were examined. Then, through interviews with 9 experts and experts in this field, based on theoretical sampling and through several stages, their opinions on the sociological dimensions of social unrest with network activism were selected. In order to collect data, an interview protocol with an open-ended questionnaire was designed in which relevant questions were asked to the participants and the desired data was collected.

Discussion & Result

Qualitative data analysis in this article includes interviews conducted with informants, which ultimately leads the researcher to a structured and systematic model. In this way, the data obtained from the process of semi-standard interviews with experts, after extraction, were compiled in the form of news reports and in order to achieve comprehensive themes (main categories), first the process of theoretical coding in three stages of open coding (discovery) basic themes), central coding (discovery of organized themes) and selective coding (discovery of overarching themes) have been used. In the following, the data obtained from the interviews with experts have been analyzed. According to the results of the research data analysis, it can be said that the November 2018 rebellion in Iran is definitely rooted in the 2016 rebellion and its consequences. Thus, the protests of November 2018 were completely different from the Green Movement in 2018, because its main demand was justice and economic equality, and its class base was also the middle to lower classes and the economic inferiors. The lack of economy of smell, and the beginning of the movement from "surroundings" to "center" or "margins to the center". As the information showed, most of the protests started from the outskirts of the cities. What is certain is that according to the population statistics, the marginal population in the cities of Islamshahr, Quds, Shahryar and Mallard as the main centers of the rebellion was equal to 548,316, 377 and 744 thousand respectively. Economic marginalization, which of course occurred from the beginning of Hassan Rouhani's second administration and with the dollar's appreciation, had not only an economic dimension, but also social and political dimensions. Therefore, many people found themselves marginalized in the three economic, social and political fields. In

short, the existing dissatisfactions, which were more or less reflected in the rebellious actions of the people, can be divided into the problems of poverty, misery, class gap in the society and economic corruption. But this rebellion, as mentioned, cannot be analyzed with a well-known theoretical basis such as the prevailing and dominant theories on the sociology of rebellion, such as social movements, mobilization of resources, etc., because this rebellion has characteristics such as sudden rise, subsidence. The sudden, nationwide and sudden inclusion of Iran, very sudden radicalization and very sudden carriers made the components of sociological theories of action not burden on this rebellion. Although according to the theory of some thinkers, the above components and specifically the lack of a leader can make social norms fragile, unstable and contradictory, but as mentioned, the cases of Aban 1998 are under rebellion and not social movement. As it was mentioned, but the important component in the cases of Aban 1998, the impact of the Internet and virtual networks on civil conflict, was an undeniable necessity, because in this highly inflammatory environment, virtual networks, due to the extremely diverse and fragmented environment, It has provided for chaos, conflict and conflict.

Conclusion

The November 2018 rebellion cannot be analyzed with a well-known theoretical basis such as the prevailing and dominant theories on the sociology of rebellion such as social movements, mobilization of resources, etc., because this rebellion has characteristics such as sudden rise, sudden subsidence, The sudden inclusion of Iran and the whole country, the sudden radicalization, etc. made the elements of social movement theories not apply to this rebellion. Because, as mentioned, the November 1998 cases are under rebellion and not social movement. In these unrests, the impact of social networks has been seen effectively, considering that the virtual space is a created and confused space that acts as a catalyst for many riots in different countries at the beginning of the third millennium, and due to the space The multiple and disjointed end leads to chaos, conflict and contradiction because this space is completely centripetal and borderless.

Bibliography

- Janne Bjerre Christensen, (2016),GUESTS OR TRASH, Iran's precarious policies towards the Afghan refugees in the wake of sanctions and regional wars, Danish Institute for International Studies
- Barkhoumi, Hamid (1400) Investigation of protests and riots in November 2018, Semnan Police Science Quarterly, Volume 11, Number 39. {In Persian}

185 Abstract

- Castells, Manuel (1389). Information age: economy, society and culture (the power of identity). Translated by Hasan Chavoshian. Tehran. Gram Nu Publications. {In Persian}
- Castells, Manuel (2009) Communication Power. Oxford University Press? Crosbie, V. (2002). What is New Media-
- comey,james, sept.27,2016 , www.politico.com/story/2016/09/islamic-state-diaspora-james.
- Darzi Kalaei, Mohammad Reza (2018) Revolutionary Movements in Bahrain and Ted Robert Gehr's Theory of Relative Deprivation, Middle East Studies Quarterly, Year 18, Number 3. {In Persian}
- Fabio Andrés Díaz Pabón(2017), PROTESTS CAMPAIGNS AND CIVIL WARS CAN CONTINUOUS PROCESSES BE STUDIED WITH A 'DISCRETE' THEORY? Paper prepared for the ISA International Conference 2017, Hong Kong. June 15th - 17th.University of Hong Kong (HKU), Hong Kong
- Farooq, Sadaf, Bukhari, Saiqa AND Manzoor Ahmed (2017), Arab Spring and the Theory of Relative Deprivation, International Journal of Business and Social Science, Vol. 8, No. 1; January
- Foster, Mindi D Matheson, Kimberley, Double Relative Deprivation: Combining the Personal and Political, Society for personality and social psychology.Inc,Vol.21 No.11,1995,pp,1167-1177.
- Garrote-Sanchez(2017), International Labor Mobility of Nationals: Experience and evidence for Afghanistan at macro level, Social Protection and Labor Global
- Kthleen,N & Sonia Plaza(2013),what we know diaspora & economic development. Policy rief journal. Migration policy institute
- Maleki, Mohammad Reza (2019) Investigating factors affecting social unrest, November 2018, Tehran, the second national conference on the security of authority and progress. {In Persian}
- Masoudnia, Hossein, Hoshiarmanesh, Maryam, Qardashi, Somia, "Economic dissatisfaction and contemporary movements in the Middle East based on the theory of relative deprivation", Scientific-research biannual journal of political sociology of the Islamic world, third period, number 2, autumn and winter 2014 .{In Persian}
- MLAN.S(2015) ,Rom Social Movement to Cloud Protesting , THE Evolution OF Collective Identity ,Information , Communication And Society Journal.
- Mustafavi, Anwar, Shahabi, Mahmoud Shalchi, Samiyeh (1401) Collective behavior or protest action: A study of the social unrest of November 2018 using grounded theory, Scientific Quarterly of Political and International Approaches, Volume 14, Number 2 .{In Persian}
- Sam Deliri, Kazem (1382), Measuring Relative Deprivation in Transactional Theory, Strategic Studies Quarterly, No. 22. 825-813. {In Persian}
- Ted Robert Gerr (1377) Why do people riot, translated by Ali Morshidi, Tehran: Research School of Strategic Studies. {In Persian}

بررسی جامعه‌شناختی ناآرامی‌های اجتماعی با کنش‌گری شبکه‌های اجتماعی مطالعه موردی: ناآرامی آبان ۱۳۹۸

شهرام محبوب کلیدبری*

منصور شریفی**، حبیب اله کریمیان***

چکیده

شبکه‌های مجازی به عنوان فضائی برساخته که در ابتدای هزاره سوم به عنوان شتاب دهنده بسیاری از شورشها در اقصی نقاط دنیا عمل نموده است و به مثابه شبکه‌های شناور نامحسوس، مصدر تعارضات یالقه و بالفعل، شورش‌ها و ناآرامی‌های اجتماعی است که ژانوس گونه عمل و می‌تواند همزمان باعث خیزش، توسعه و آرامش باشد. فضای اجتماعی در بردارنده تکثر همزمانی از فضاها است که یکدیگر را قطع می‌کنند، رابطه درونی با هم دارند، هم راستا می‌شوند یا در روابط تناقض و ضدیت قرار می‌گیرند. بنابراین فضای مجاز، باعث خیزش سوژه‌ها شده و ساختارها را با چالش مواجه نموده است. براین اساس پژوهش حاضر در راستا پاسخ به این سوال اساسی است که آیا فضای مجازی و ابزارهای آن در شکل‌گیری و گسترش ناآرامی‌های اجتماعی آبان ماه ۹۸ تاثیر گذار بودند؟ فرضیه پژوهش بیان می‌کند فضای مجازی بر شکل‌گیری و گسترش ناآرامی‌های اجتماعی تاثیر گذار است که این تاثیرگذاری یا استعانت بر نظریه محرومیت نسبی تد رابرت گر مورد واکاوی قرار گرفته شده

* دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، گروه جامعه‌شناسی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، سمنان، ایران، shahram.mahbob@gmail.com

** دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، سمنان، ایران (نویسنده مسئول)، sarifim@ut.ac.ir

*** استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، سمنان، ایران، habibkarimian@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۱۸

است همچنین پژوهش حاضر، کاربردی و با استفاده از روش کیفی و با کمک گرفتن از ابزار کتابخانه ای و میدانی (ویژه مصاحبه با تعدادی از نخبگان) به تجزیه و تحلیل داده ها پرداخته است.

کلیدواژه‌ها: ناآرامی اجتماعی، شورش، شبکه اجتماعی، تحولات ۱۳۹۸.

۱. مقدمه

فضای مجازی محیطی برساخته از اطلاعات نامرئی است که می تواند اشکال متفاوتی به خود بگیرد. گرچه فضا به خودی خود فاقد معنا و در ارتباط با زمان و مکان، معنا می یابد، ولی پنج اصل کلی در خصوص فضا، به شرح ذیل وجود دارد: فضا برساخته ای اجتماعی است، امر اجتماعی به لحاظ فضائی برساخته می شود، فضای مجازی ایستا نیست و با روابط اجتماعی متغیر به وجود می آید، فضا درگیر پرسش های قدرت و نمادگرایی، یعنی (قدرت/ هندسه) فضا است و بالاخره اینکه، فضای اجتماعی در بردارنده تکرر همزمانی از فضاها است که یکدیگر را قطع می کنند، رابطه درونی با هم دارند، هم راستا می شوند یا در رابطه های تناقض و ضدیت قرار می گیرند (Masi, 2018). فضای مجازی به علت فضای به غایت متکثر و از هم گسیخته، به آشوب، ستیز و تضاد منجر میشود چرا که کاملاً مرکز گریز و فاقد مرز است. فضائی بدون ثقل که نمی توان از چارچوب مشخص و قاطعی به نام مرز از آن صحبت کرد. فضائی بدون مرکز که سبب ایجاد تکرر معنائی می شود و از هرگونه طبقه و مفصل بندی واحد، گریزان است زیرا هر یک به نوبه خود، منشاء معنابخشی های متفاوت به پدیده های اجتماعی می گردند. هویت حاصل از چنین فضای آنارشیک، سیال، ناپایدار و نامحدود خواهد بود. اگر بپذیریم جهانی شدن یک پروسه و جهانی سازی یک پروژه است، فضای مجازی با تاسی از اندیشه محققان، یک برساخت بوده که می تواند مصدر بحران، شورش و دستکاری نمودن فضا، له یا علیه هر ساختار اجتماعی و سیاسی باشد (Kthleen, 2013: 54). باید عنوان نمود در عصر اطلاعات، فضای مجازی بخش بسیار مهم شکل گیری و بسط جنبش های اجتماعی است و هنگامی که حکومتها راههای بسیج سیاسی و اجتماعی را مسدود می نمایند، فضای سایبر می تواند افراد را به هم نزدیک و پشتوانه ای برای کنش جمعی و یا شورش های اجتماعی ایجاد نمایند. با درهم تنیدگی فضا و زمان، انسانها نیازمند به کنش بین این وضعیت می باشند. دراین راستا فضای مجازی و مشخصاً رسانه هائی مانند تلگرام که ابر رسانه دو شورش متاخر ایران در سال ۹۶ و ۹۸ بوده اند، عملیاتی نمودن مدل جامعه شناختی را که منجر

به شورش توده‌ها شده است را در دستور کار خود قرار داده‌اند. براین اساس پژوهش حاضر در راستا پاسخ به این سوال اساسی است که آیا فضای مجازی و ابزارهای آن در شکل‌گیری و گسترش ناآرامی‌های اجتماعی آبان ماه ۹۸ تاثیر گذار بودند؟ فرضیه پژوهش بیان می‌کند فضای مجازی بر شکل‌گیری و گسترش ناآرامی‌های اجتماعی تاثیر گذار است که این تاثیرگذاری با استعانت بر نظریه محرومیت نسبی تد رابرت گر مورد واکاوی قرار گرفته شده است. همچنین پژوهش حاضر کاربردی و با استفاده از روش کیفی و با کمک گرفتن از ابزار کتابخانه‌ای و میدانی (ویژه مصاحبه با تعدادی از نخبگان) به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته است.

۲. پیشینه تحقیق

مفاهیم و مولفه‌های جامعه‌شناختی ناآرامی‌های اجتماعی آبان ۱۳۹۸ با کنشگری شبکه‌های اجتماعی کمتر به شکل پژوهشی و آکادمیک مورد مطالعه قرار گرفته شده است. از این رو دستیابی به این مهم مستلزم شناخت و درک ابعاد مختلف شبکه‌های اجتماعی و مولفه‌های تاثیر گذار آن بر ناآرامی‌های اجتماعی می‌باشد که در ذیل به تعدادی از این پژوهش‌ها اشاره شده است: انور مصطفوی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله‌ای تحت عنوان رفتار جمعی یا کنش اعتراضی: مطالعه ناآرامی‌های اجتماعی آبان ۹۸ با استفاده از نظریه مبنایی بر این مهم تاکید دارد که ناآرامی‌های اجتماعی به نارضایتی عمومی و شیوه‌های نامتعارف و گاه خشونت آمیز افراد در جامعه اشاره دارد. در این مقاله ناآرامی‌های اجتماعی آبان ۹۸ بررسی شده است. نبود اجماع همگانی بر سر کاربرد مفاهیم و همچنین عدم اجماع نظری در بررسی این ناآرامی‌ها جنبه‌های پرابلماتیک این موضوع را نشان می‌دهد. این پژوهش با هدف بررسی چیستی ناآرامی‌های اجتماعی آبان ۹۸ با استفاده از روش کیفی انجام شده است.

محمد رضا مالکی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای تحت عنوان بررسی عوامل موثر بر ناآرامی‌های اجتماعی آبان ماه ۹۸ تهران، نویسنده بر این مهم تاکید دارد که در پی افزایش قیمت بنزین در ۲۴ آبان ۱۳۹۸، موجی از اعتراضات سراسر کشور را در بر گرفت. این اعتراضات به سرعت از مسیرقانونی منحرف و با سوء استفاده عناصر فرصت طلب و تحریک و هدایت عوامل خارجی به موجی از ناآرامی‌های امنیتی تبدیل شد. مسئله اصلی تحقیق پاسخ به این سؤالات است که: ریشه آشوب‌های غافلگیر کننده آبان ۹۸ کجاست؟ چه سهمی از اتفاقات مذکور با ریشه‌های اقتصادی و چه درصدی با موضوعات و پدیده‌های سیاسی ارتباط دارد؟ همچنین نقش

محرك‌ها و عوامل خارجی چگونه تحلیل می‌گردد؟ بااستناد به یافته‌های تحقیق و اسناد و شواهد موجود می‌توان نتیجه گرفت: سر منشاء و اهم عوامل اثرگذار و دخیل در شکل‌گیری ناآرامی‌های آبان ۱۳۹۸ مربوط به نارسایی و ضعف ساختارها و سیاست‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و عوامل خارجی است.

آشینگو (Asingo, 2018) در "محرومیت نسبی، معترضین و رای دادن در کنیا" معتقد است درحالی‌که رای دادن و اعتراض کردن شکل‌های مشارکت سیاسی هستند علارغم مکانیزم علی‌مستتر، ادبیات تجربی و نظری تا حدود زیادی بصورت مستقل توسعه یافته و نامنسجم باقی مانده‌اند. از دید نویسنده رسالت مقاله در این است که نشان دهد ادراک محرومیت نسبی همان مکانیزم علی‌مستتر می‌باشد. تحقیق سه شکل محرومیت نسبی شامل میان فردی، فرافردی و گروهی را شناسایی می‌کند. با استفاده از داده‌های پیمایش بارومتر آفریقا در مورد کنیا، این مقاله، تاثیر هر یک از سه شکل محرومیت نسبی را بر احتمال رای دادن یا مشارکت از طریق اعتراض را مورد بررسی قرار می‌دهد. نتایج نشان داد که محرومیت نسبی فرا فردی احتمال مخالفت و رای را از طریق افزایش نوع قبلی و کاهش مولفه بعدی (رای) تحت تاثیر قرار می‌دهد. با اینحال محرومیت نسبی گروهی پیش‌بینی‌کننده مهمی در خصوص احتمال اعتراض یا رای دادن محسوب نمی‌شوند.

فاروق (Farooq) و همکاران (۲۰۱۷) در "بهار عربی و تئوری محرومیت نسبی" به بررسی ریشه‌های بهار عربی، ایدئولوژی و تقاضاهای جامعه مدنی با استفاده از نظریه محرومیت نسبی می‌پردازد. نویسندگان معتقدند طوفان سیاسی در جهان عرب وضع موجود سیاسی در این کشورها را به چالش کشید. بهار عربی یک تحول بنیادی در تاریخ خاورمیانه و جهان عرب بوده است. پژوهش مذکور همچنین نقش جوانان تحصیل‌کرده و باسواد و قدرت رسانه‌های اجتماعی را در بهار عربی تحلیل می‌کند و انقلاب‌های تونس، مصر، یمن و لیبی و سوریه را به تفصیل مورد بررسی قرار می‌دهد. بصورت ویژه نویسندگان بر نظریه محرومیت نسبی تد رابرت گر متمرکز می‌شوند تا توضیح دهند چرا بهار عربی ظهور کرد. این تئوری برای روشن کردن نقش نقصان‌های اقتصادی-اجتماعی (بیکاری، آموزش، و فقر) و ناکارایی سیاسی در وقوع این انقلاب‌ها مورد استفاده قرار گرفته است.

اعتراضات مجازی و جامعه مدنی، اینترنت و جنبش‌های اجتماعی توسط " jereon van lear " در سال ۲۰۱۵. در این مقاله که مبنای نظری آن نظریه جنبش‌های اجتماعی و بسیج

بررسی جامعه‌شناختی ناآرامی‌های ... (شهرام محبوب کلیدبری و دیگران) ۱۹۱

منابع می باشد محقق گونه شناسی اقدامات دیجیتال اعتراض و حمایت اینترنت محور را برای اعتراضات مجازی به تصویر می کشد.

مقاله خوانش عمومی شورشهای شهری، مقایسه شورش انگلیس و یونان توسط " marielera simiti" در سال ۲۰۱۶ در دانشگاه آتن یونان. این مقاله مقایسه ای است بین معنادار بودن و معطوف به هدف بودن دو شورش مذکور. محقق نتیجه می گیرد در حالیکه در شورش یونان شورش اجتماعی رخ داد، این مساله در انگلیس منجر به یک ناآرامی اجتماعی گردید.

۳. چارچوب نظری: محرومیت نسبی تد رابرت گر

تئوری محرومیت نسبی بصورت گسترده ای در روانشناسی اجتماعی، جامعه شناسی و دیگر علوم اجتماعی بیش از یک قرن مورد استفاده قرار گرفته است. این محبوبیت نشان دهنده قابلیت استفاده آن برای توضیح تضادها و مناقشات متعدد می باشد. نظریه تد رابرت گر از جمله این نظریات است که در ادامه نظریه انتظارات فزاینده دیویس قرار می گیرد. جیمز دیویس از جمله نظریه پردازان غربی است که به تئوری اقتصاد و عوامل اقتصادی به عنوان عامل انقلاب، معتقد است. در این میان گر نظریه خود را بر اساس این فرض مقدماتی ظاهرا بدیهی که نارضایتی علت اساسی ستیز خشونت آمیز است، شروع می کند. به عبارتی از نظر گر، محرومیت نسبی عبارت است از اختلاف منفی میان انتظارات مشروع و واقعیت (گر، ۱۳۷۷، ۵۶). این نارضایتی مفروض جهت انجام کنش های خشونت آمیز، نتیجه ایجاد محرومیت نسبی در افراد است و محرومیت نسبی به عقیده گر عبارت است از: «تفاوت درک شده بین انتظاراتی ارزشی افراد وسایل و شرایط زندگی که افراد معتقدند به راستی حق آنهاست و توانایی ارزشی وسایل و شرایطی که فکر می کنند استعداد به دست آوردن و نگهداری آنها را دارند(درزی کلایی، ۱۳۹۰: ۱۲۷)

تد رابرت گر سه وجه کشمکش مدنی را بر اساس آشوب، توطئه و جنگ داخلی می داند. آشوب، خودجوش ترین نوع قیام و شورش است و می تواند شامل حوادثی نظیر اعتصابات، شورش یا تظاهرات باشد. توطئه، اشاره به فعالیت های سازمان یافته ای چون کودتا، ترور افراد، یا جنگ های کوچک چریکی دارد؛ جنگ داخلی می تواند شامل انقلاب هم باشد. آنچه در نظریه محرومیت نسبی در کنار این ویژگی ها بیشتر قابل توجه است، شاخص های محرومیت درازمدت است. این شاخص ها عبارتند از: تبعیض اقتصادی، سیاسی و جدائی بالقوه که شاخصی برای جدا سازی منطقه ای، قومی و گروهی است. با این وصف و همانطور که در

پاراگراف ذیل دیده می شود نظریه محرومیت نسبی، نظریه ای جامعه را می تواند برای بدیلی مانند بسیج منابع و نظریه های جنبش های اجتماعی برای تحلیل آشوب آبان ۹۸ و ذاتی آن، ارائه دهد. در نظریه گر، کنش و کنشگری متأثر از تمام انواع جنبش های اجتماعی داده ای اساسی است. گر، نقطه عزیمت خود را برای تحلیل خشونت های مدنی، محرومیت نسبی قرار می دهد. وی محرومیت نسبی را درک کنشگر از تفاوت میان توانائی های ارزشی و انتظارات ارزشی می داند. انتظارات ارزشی عبارت اند از منافع و شرایطی از زندگی که مردم خود را در به دست آوردن آن دیحق می دانند. اما توانایی های انتظار مردم را برای به دست آوردن یا حفظ ارزش ها معین می کند. به عبارتی محرومیت نسبی عبارت است از تفاوت میان انتظارات مشروع و برآورد مدعیان نسبت به احتمال دسترسی به هدف. براین اساس گر الگوهای محرومیت نسبی را به سه دسته تقسیم نموده است (گر، ۱۳۷۷: ۷۹)

محرومیت نزولی: در این گونه از محرومیت، انتظارات ارزشی یک گروه نسبتاً ثابت است، اما این تصویر وجود دارد که توانائی های ارزشی رو به تقلیل است

محرومیت ناشی از جاه طلبی یا محرومیت در رویا و آرزو: در این دسته از محرومیت، توانائی های ارزشی به طور نسبی ساکن و ایستا بوده ولی انتظارات افزایش و تشدید می بیابد

محرومیت پیش رونده: این نوع محرومیت با افزایش تشدید انتظارات و کاهش همزمان توانائی ها همراه است.

شکل ۱. الگوهای محرومیت نسبی

هر سه الگوی فوق می توانند عامل خیزش و زمینه ساز کنش های اعتراضی معطوف به خشونت گردند. و طبعاً هر چه شدت و گستره محرومیت نسبی بیشتر باشد، خشونت جمعی نیز گسترده تر خواهد بود. با توجه به اینکه متأثر از حوادث یک دهه اخیر جامعه ایران یک

بررسی جامعه‌شناختی ناآرامی‌های ... (شهرام محبوب کلیدیری و دیگران) ۱۹۳

جامعه به شدت جنبشی است لذا اعتراض اجتماعی به راحتی قابلیت تبدیل شدن به کنش جمعی را دارد.

۱.۳ محرومیت نسبی و مولفه‌های ایجادکننده خشونت سیاسی

ساختار نظریه محرومیت نسبی به صورت گسترده در علوم اجتماعی بکار گرفته می‌شود تا انواع مختلف پدیده‌ها را اعم از اضطراب‌های روانشناختی تا مشارکت در شورش‌های شهری توضیح دهد. این موضوع در حال حاضر یکی از مسائل داغ تحقیق محسوب می‌شود که برای فهم فرایندهای هویت اجتماعی و پاسخ به نابرابری‌ها بکار برده می‌شود (Walker and Smith, 2002).

محرومیت نسبی که به عنوان اختلاف متصور میان انتظارات ارزشی و توانایی‌های ارزشی تعریف می‌شود چنان کلی است که می‌تواند عام‌ترین پیش شرط‌های انقلاب که در تجزیه و تحلیل‌های نظری دیگر شناخته شده‌اند را در برگیرد. در اینجا برخی از روابط مفهومی با دیگر مفاهیم مورد بررسی قرار می‌گیرند. ادواردز معتقد است تمامی انقلاب‌ها ناشی از «سرکوب خواسته‌های بنیادین» هستند و خشونت هر انقلاب متناسب با میزان سرکوبی است که در حکومت قبل اعمال می‌شود. احساس سرکوبی یا «میل بازداشته شده» زمانی بوجود می‌آید که «مردم بدین احساس برسند که تمایلات و عقاید مشروعشان سرکوب یا به بیراهه کشیده شده و یا امیال و خواسته‌های بجای آنها با مانع روبرو شده است». (مسعودنیا، ۱۳۹۴: ۸۰) مفهوم «تنگنا» در نظریه پتی نیز همانند محرومیت نسبی است. مردم هنگامی احساس در تنگنا بودن می‌کنند که به این نتیجه برسند که ارضای نیازهای اصلی آنها یعنی آزادی و امنیت (اقتصادی-سیاسی، فرهنگی و ...) به خطر افتاده باشد و این سرکوبی را غیرضروری و اجتناب ناپذیر و در نتیجه توجیه نشدنی تلقی کنند. اعتراض زمانی به وقوع می‌پیوندد که بیشتر مردم فراتر از تحمل خود احساس در تنگنا بودن کنند.

برخی از نظریه پردازان نیز از مفاهیم «سرخوردگی» و «محرومیت» برای توضیح انگیزه‌های اعتراضات و خشونت‌های جمعی استفاده می‌کنند. بطور مثال لرنر، شکاف میان خواسته‌های مردم و «آنچه را دارند» عامل سرخوردگی می‌داند و پیامدهای انقلابی آن را مطرح می‌کند.

شیوع سرخوردگی در مناطقی با توسعه آرام‌تر از آنچه مردمانشان می‌خواهند ممکن است نتیجه عدم تعادل شدید میان دستاوردها و آرزوها تلقی شود. آرزوها و بلندپروازی‌ها از

دستاوردها پیشی می گیرند تا آن حد که بیشتر مردم حتی اگر پیشرفتی هم به سمت اهداف خود داشته باشند ناراضی اند چون کمتر از آنچه می خواهند بدست می آورند.

کروزیبر نیز معتقد است مولفه مشترک تمامی شورش ها، سرخوردگی است که به عنوان «ناتوانی افراد در انجام کاری که تمایل زیادی به انجام آن دارند و رد شرایطی که کتتری بر آن ندارند» تعریف می شود. (لرنر، ۱۳۸۳).

۲.۳ شبکه‌های اجتماعی

انقلاب ارتباطات، نوع جدیدی از ارتباطات مجازی را که خالی از روح حاکم بر روابط واقعی اجتماعی است به وجود آورده است. که از طریق ماهواره، اینترنت و ... جهان جدیدی به موازات جهان واقعی به وجود می آید. رسانه‌های الکترونیکی مخاطبان وسیع و متکثری دارند که مجموعه‌هایی از حیث محتوای نمادین را به این مخاطبان عرضه می کنند. در چنین شرایطی فضای مجازی شکل می گیرد و فرهنگ‌ها همه از طریق واسطه‌های الکترونیکی منتقل می شوند و مفاهیم زمان و مکان معانی تازه‌ای پیدا می کنند. فواصل زمانی و مکانی عملاً از میان برداشته می شوند و انتقال اطلاعات، داده‌ها و سرمایه‌ها و امکان ارتباط همزمان میان افراد در نقاط مختلف به وجود می آید (رحمان زاده، ۱۳۸۹: ۵). براین اساس بسیاری از جامعه‌شناسان و صاحب‌نظران در عرصه جامعه‌شناسی رسانه، به جای استفاده از واژه رسانه‌های اجتماعی با توجه به کارکرد شبکه‌ای آن دسته از رسانه‌ها، استفاده از واژه شبکه اجتماعی را ترجیح می دهند. (صدیق بنای، ۱۳۸۷). یکی از امتیازات ویژه که این پدیده نوظهور را مستعد نقش آفرینی در تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی می‌کند، استقبال وسیع کاربران اینترنتی از شبکه‌های اجتماعی است. به طوری که آمارهای مربوط به استفاده کاربران اینترنتی از شبکه‌های اجتماعی همچنان روبه رشد است.

ویژگی‌ها، تأثیرات احتمالی و جایگاهی که شبکه‌های اجتماعی در جامعه ایجاد نموده‌اند، بالطبع برای کسانی که سیاست را درچارچوب تعاریف دموکراتیک و نهادی آن تعریف می نمایند، گاهی زنگ خطرهایی را نیز به همراه دارد. به طور مثال در رابطه با جنبش‌های اجتماعی‌ای که به طرز قابل ملاحظه‌ای با شبکه‌های اجتماعی پیوند می‌خورند، در زمان‌هایی که بازتاب تحولات فضای مجازی، در قالب سیاست، به معنای سنتی آن، نمود نمی‌یابد، بلافاصله سخن از انسداد سیاسی و یا پوپولیسم محکوم به شکست به میان می‌آید و در نتیجه در نظرنگرفتن جایگاه برای آنان در سیاست، رقم می‌خورد. این نگاه، برای سیاست، فضاهای

جدید را در نظر نمی‌گیرد و لذا نمی‌تواند بپذیرد که جنبش‌هایی که محیط مجازی شبکه‌های اجتماعی رشد کرده‌اند، در سیاست نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. درعین حال انسداد سیاسی را در ارتباط با جنبش‌های اجتماعی به گونه‌ای تعریف می‌کنند که گویی نمی‌توان تولد حوزه‌های جدید برای عرض اندام سیاسی یافت و تنها سیاست را باید در نهایت در پای میز مذاکره و داد و ستدهای معمول سیاسی و یا از طریق نهادهای مشخص سیاسی در فضاهای از پیش تعیین شده و از پیش پذیرفته شده به دست آورد. بر همین اساس است که گاهی چنین فضاهایی را در سیاست به رسمیت نمی‌شناسند. (دریگی، ۱۳۹۶: ۱۵۰).

با این وصف، کنش‌گری اینترنتی نوعی کنشگری اجتماعی است که در فضای واقعی نیز امکان انعکاس دارد. کاستلز در آراء و اندیشه‌های خود به بررسی جنبش‌های اجتماعی دهه‌های اخیر می‌پردازد. او بر این باور است که جنبش‌های شبکه‌ای شده عصر ارتباطات و دنیای مجازی، کنش‌های جدید از جنبش‌های اجتماعی هستند که واجد شاخص‌هایی همچون مشارکتی بودن، بی‌رهبر بودن کمتر سلسله‌مراتبی و بیشتر شبکه‌ای بودن و سوزگی خودمختار کنشگران را به همراه دارد. او معتقد است این جنبش‌ها در شبکه‌های فضای مجازی شروع و در جهان اینترنتی، گسترش می‌یابد، گسترشی که یک فضای مستقل را برای تسهیم اطلاعات و احساسات خشونت و امید جمعی را به همراه دارد. در این راستا می‌توان از حوزه عمومی هابرماس نیز نام برد. حوزه عمومی بخشی از آن فضائی است که در ورای نفوذ عناصر سیستمی نظیر دولت، اقتصاد و .. قرار و در آن کنش ارتباطی در تقابل با منطق کارکردی سیستم به جریان می‌افتد. با این نگاه، حوزه عمومی نوعی ساختار ارتباطی است که در شبکه جمعی جامعه مدنی ظهور می‌کند. در نگاه هابرماس، حوزه عمومی یک عرصه فضائی - زمانی است که در آن شهروندان فعالانه گرد هم می‌آیند تا آزادانه به تبادل افکار و ایده‌ها بپردازند. به طور کلی در حوزه عمومی مطمع نظر هابرماس، فضا و شبکه‌های مجازی، نوع جدیدی از فضا اجتماعی را موجد شده‌اند که می‌تواند برای حوزه عمومی و تبادل آراء، آثار و تبعات بسیار داشته باشند (کاستلز، ۲۰۰۹: ۱۱). با این نگاه و در عصر جهانی شدن، شورش‌های اجتماعی و شهری با بن‌مایه اقتصادی، معیشتی، سیاسی و .. کاملاً وابسته و منوط به فضای مجازی می‌باشند. به عبارتی این شورش‌ها توسط فضای مجازی، شکل و گسترش می‌یابند.

نمودار ۱. نحوه عملکرد فضای مجازی در شورش های اجتماعی

عامل	راهبرد	تاکتیک	اهداف	نتایج
شبکه های کنشگر در فضای مجازی مانند یوتیوب، فیسبوک، تلگرام (آمد نیوز، آوا تودی، گویا نیوز) و... سایت های خبری مانند بالاترین و گویا نیوز	شکل گیری و جهت دهی توسعه و سازماندهی تحریک توده ها	شایعه پراکنی تمرکز بر روی فروپاشی ارز ملی تضعیف و تقلیل نیروی نظامی کشور به عنوان الیگرشی اقتصادی التهاب آفرینی بسیج توده ای پوشش و بزرگنمایی اعتراضات فساد سیستماتیک در بین مقامات نظام خنبرنگر شهروندی	تزلزل و ساقط نمودن نظام	اغتشاشات و آشوب اجتماعی

فضای مجازی به مثابه شبکه های شناور نامحسوس، مصدر تعارضات یالقه و بالفعل، شورش های اجتماعی است که ژانوس گونه عمل و می تواند همزمان باعث خیزش، توسعه و آرامش باشد. همانطور که عنوان شد، فضای اجتماعی در بردارنده تکثر همزمانی از فضاها است که یکدیگر را قطع می کنند، رابطه درونی با هم دارند، هم راستا می شوند یا در رابطه های تناقض و ضدیت قرار می گیرند (Masi, 2018).

۴. روش تحقیق

از آنجا که این مقاله به دنبال شناسایی ابعاد جامعه شناختی ناآرامی های اجتماعی آبان ۱۳۹۸ با کنشگری شبکه های اجتماعی است می توان این مقاله را کاربردی دانست. تحقیقات کاربردی به سمت کاربرد عملی دانش هدایت می شود و همچنین به لحاظ هدف این مقاله در زمره پژوهش های اکتشافی قرار دارد. در این مقاله از شیوه تحلیل مضمون و پارادایم تفسیرگرایی استفاده و رویکرد کیفی را مدنظر قرار گرفته شده است. به منظور انجام مقاله ابتدا سوابق پژوهش های قبلی مطالعه گردید تا شناختی از وضع موجود حاصل آید. در این مطالعات مدل ها و چارچوب های موجود بررسی شد. سپس از طریق مصاحبه با ۹ نفر از صاحب نظران و متخصصان این حوزه بر اساس نمونه گیری نظری و طی چند مرحله انتخاب شدند نظرات آن

ها در مورد ابعاد جامعه‌شناختی ناآرامی‌های اجتماعی با کنشگری شبکه‌های اجتماعی دریافت شد. برای گردآوری داده‌ها این بخش یک پروتکل مصاحبه با پرسشنامه باز پاسخ طراحی شد که سوالات مربوطه از مشارکت کنندگان پرسیده و داده‌های مورد نظر جمع‌آوری گردید.

۵. تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی در مقاله حاضر شامل مصاحبه‌های انجام گرفته با خبرگرن که در نهایت محقق به یک مدل ساختاریافته و نظام‌مند می‌رساند. بدین ترتیب که داده‌های حاصل از فرایند مصاحبه نیمه استاندارد با خبرگان پس از استخراج، در قالب گزاره‌های خبری تدوین و به‌منظور دستیابی به مضامین فراگیر (مقولات اصلی) ابتدا فرایند کدگذاری نظری در سه مرحله کدگذاری باز (کشف مضامین پایه)، کدگذاری محوری (کشف مضامین سازمان یافته) و کدگذاری گزینشی یا انتخابی (کشف مضامین فراگیر) استفاده شده است. در ادامه به تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با خبرگان پرداخته می‌شود.

نمودار ۲. انجام کدگذاری باز

ردیف	مطالب پیاده شده از مصاحبه	کد باز
۱	- اینترنت به طغیان ذهن، آگره ساز، سازماندهی، بسیج و تعارضات مدنی و سیاسی افراد فرهیخته و جوان منجر می‌شود و با این وضعیت شکل‌گیری و گسترش شورش‌های اجتماعی آبان ۱۳۹۸ تا حد زیادی متأثر از فضای مجازی بوده است. - ماهیت فضای مجازی در کشورهای خاورمیانه ای و کم توسعه یافته و با توجه به مخالفین حکومتی، مستعد شورش بوده و اخبار در راستای اعتراض مردم است. - فضای مجازی و کانال‌های تلگرامی با برحسته نمودن مشکلات اقتصادی قبل از گران شدن بنزین، زمینه را برای خیزش فوری مردم و شورش و اغتشاش آماده نمودند و به طور قطع در شکل‌گیری این شورش تأثیر گذار بودند. فضای مجازی در این عرصه نقشی پیشران و حتی به مراتب بیشتر از شاخص‌های فیزیکی داشته است. مصداق این موضوع فراخوان برای گردهمایی‌های اعتراضی و آرایش و نوع شعارهایی بود که در فضای مجازی در قالب گزاره‌های انسجامی به معترضان منتقل می‌شد.	اینترنت و فضای مجازی
۲	- استفاده از فضای سایبر توسط جنبش‌های اجتماعی محل تأمل جدی است. استفاده وسیع از وبلاگ‌ها، پایگاه‌های وب، ویدئوهای درون خطی و شبکه‌های اجتماعی در جهت اهداف جنبش‌ها، از جمله موارد مهمی است که گستره حوزه اطلاع‌رسانی آنها را وسعت بخشیده است. پیام‌رسان‌های اجتماعی، منبع جدید و مهم سازماندهی موفق و عملیاتی نمودن جنبش‌های اجتماعی است. - طور کلی در دنیای مدرن رسانه‌های سستی از بین رفته و رسانه‌های آنلاین جایگزین آن گردیده	پیام‌رسان و شبکه‌های اجتماعی

ردیف	مطالب پیاده شده از مصاحبه	کد باز
	اند. این رسانه های آنلاین هستند که ذهن مردم را از واقعیت منحرف و آنرا به سوی مجاز تحریک می نمایند. - با اشاعه اینترنت از ابتدای دهه ۱۳۹۰ و عدم اعتماد عمومی به رسانه های ملی و فیزیکال، تنها رسانه های اجتماعی و مشخصاً فیسبوک، تلگرام و واتس آپ به عنوان رسانه های آسان و در دسترس در دعوت مردم به اعتراضات و اغتشاش عامل مهم و تاثیر گذار در گسترش و شکل گیری شورش بوده اند	
۳	- گروه های معترض و در حاشیه مانده از طریق اینترنت می توانند فساد سیاسی و اقتصادی، تبعیض ها، سرکوب های سیاسی، ناکارآمدی حکومت و غیره را آشکار سازند و با برجسته سازی و اغراق این موارد، حکومت و عملکردها را به طور جدی به چالش فرا خوانند. شاید بتوان این برجسته سازی فساد و ناکارآمدی دولتها را مهمترین کارکرد فضای مجازی در شورش ذهنی و عینی کنشگران دانست. - مشخصه ذیل، اصول اساسی بزرگنمایی در فضای مجازی را تشکیل می دهد - ایجاد ذهنیت فساد آمیز حکومت در اذهان مردم - کیفیت کنشگری فضای مجازی در تهییج توده ها - آثارشیک نمودن اذهان نسبت به ساختارهای مسلط - فضای سایر می تواند، چرخه شورش را با شناور سازی گفتمانهای غیریت ساز مانند فساد ساختاری، فساد کارگزاران، تقسیم خطوط قومی - مذهبی و مقایسه رفاه بین کشورها و ... را از تفاوت به تناقض، قطبی سازی، خشونت و نهایتاً به سمت جنگ تمام عیار سوق دهد. بزرگنمایی فساد کارگزاران حکومتی؛ نقض حقوق بشر؛ شکافهای قومی سه مولفه مهمی است که رسانه های مخالف در آن دمیده و مردم را به سوی نافرمانی مدنی و شورش فراخوانده اند. شاید بتوان بستر اصلی شورش ۹۸ را در بزرگنمایی این سه مولفه توسط رسانه های مجازی مخالف، دانست	فساد کارگزاران حکومتی نقض حقوق بشر شکاف های قومی واتسآپ و تلگرام
۴	- از کاه کوه ساختن، مصداق بزرگنمایی در فضای مجازی است. - برجسته نمودن موضوعات، اعتراضات، شورشها و اغتشاشات با فضای مجازی گره خورده است. البته هرچه قدر رژیم سیاسی و اجتماعی یک کشور متصب تر و تنگ تر باشد، برجسته سازی و بزرگنمایی توسط فضای مجازی بیشتر و باور مردم نیز به آن مستحکم تر می گردد. - به طور قطع و با توجه به طرف سیاه فضای مجازی و مخالفین گسترده سیاسی کشور و اپوزیسیون برانداز، کوچکترین حادثه در ابعاد سیاسی، اقتصادی و ... توسط فضای مجازی برجسته و تشویش اذهان عمومی توسط فضای مجازی با عنصر بزرگنمایی، عجین می گردد.	اغراق در فضای مجازی
۵	- مردم خود را دایماً در حال مقایسه با سایر کشورها و طبقات فوقانی جامعه دیده و احساس محرومیت را به سیاستهای غلط ساختار سیاسی نسبت می دهند. - رسانه های مجازی با تهییج طبقه فرودستان که جمعیتی بسیار بیشتر از حاشیه نشینان شهری را تشکیل داده و احساس محرومیت نسبی آنان، دست به شکل گیری و گسترش شورش زده اند مقایسه دائمی سطح رفاه ایران با کشورهای عربی، ترکیه و ... یکی از رسالت های اصلی اپلیکیشن های مخالف جمهوری اسلامی بوده. با امکانات و ظرفیت های بسیار چرا باید سطح رفاه مردم بسیار پایین باشد. موضوع محرومیت نسبی یکی از ابر پروژه های فضای مجازی در سالهای اخیر بوده که توانسته مردم را با ایجاد ذهنیت منفی به شورش، وا دار د	مقایسه با موقعیت های بهتر در کشورهای دیگر
۶	- در تئوری پخش، در خصوص شورش های اجتماعی و مشخصاً شورش آبان ۹۸، قابل تطبیق است. به طور کلی، پخش فضایی، حرکتهای است که دگرگونی چشم انداز و یا شیوه رفتار را	- گسترده ساختن فضای جغرافیایی توسط فضای

بررسی جامعه‌شناختی ناآرامی‌های ... (شهرام محبوب کلیدبری و دیگران) ۱۹۹

کد باز	مطالب پیاده شده از مصاحبه	کد باز
مجازی پخش اطلاعات به صورت سازماندهی شده	سبب میشود که می تواند آگرهانه و یا غیر آگرهانه از طریق فضای مجازی باشد به عبارتی پخش فضائی ، باعث تغییر نگرش و رفتار مردم می شود . هنرمیکه مکاتب جنبش های اجتماعی ، اعتراضات آنلاین و پخش را بررسی می کنند ، تمرکز اصلی آنها بیش از همه چیز ، پخش اطلاعات است. باید عنوان نمود که کنشگری ، مولود رسانه های جدید بوده و مفهومی متاخر است .کنشگری در مصادیق خود از رسانه های اجتماعی پر طرفدار مانند فیس بوک ، توئیتر ، تلگرام ، اینستاگرام و... رویه های سیاسی ، سیاسی و ...کسب می نماید. همانطور که متخصصان امر رسانه معتقدند این امر ، موجب تحریک و تسریع حرکت های شهروندی و بسیج اجتماعی افراد با کاربران سایت های مجازی می گردد جغرافیای شورش با توجه به خاستگاه شورش و پایگاه طبقاتی افراد می تواند پخش گردد نه به صورت کلی . این فضا قدرت این موضوع را دارد که شورش را از سطح ملی به سطوح ملی منتقل نماید ، گرچه این موضوع منوط به نوع و جنس شورش می باشد . در شورش آبان ۹۸ این شورش نتوانست همه گیری را در مناطق مختلف ، اشاعه دهد به هر میزان که رسانه های مجازی موفق شوند شورش را در اخبار خود گسترده تر نمایند. جغرافیای شورش طبیعتا پهنه گسترده تری را به خود اختصاص خواهد داد . گرچه باید بافت و زمینه شورش را تشخیص داد که آیا آن شورش قابلیت تسری را دارد یا خیر به طور مثال آیا شورش فرهنگی ، سیاسی ، اقتصادی یا قومی است . معمولا شورش های اقتصادی در نظریه پخش و جغرافیای شورش ، قابلیت عملیاتی شدن بیشتری دار د	

پس از جمع آوری و تحلیل داده هادر مرحله کدگذاری باز و بررسی شاخص های ارائه شده، مقوله شکل گیری و گسترش شورش های اجتماعی به عنوان پدیده یا مقوله محوری براساس تاکیدات مصاحبه شوندگرن و مبانی نظری انتخاب شده است.

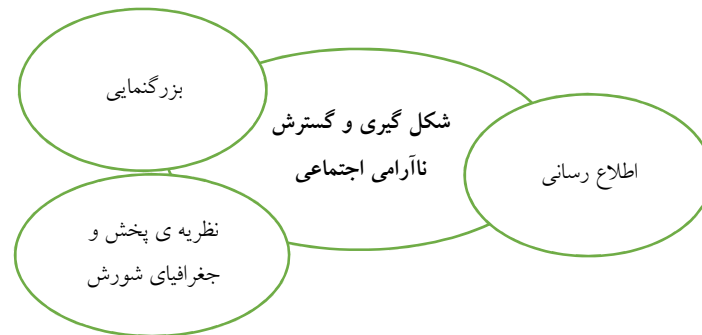
نمودار ۳. مولفه های اصلی علل شکل گیری شورش و ناآرامی های اجتماعی

کد باز	کد محوری	کد گزینشی
اینترنت و فضای مجازی	اطلاع رسانی	شکل گیری و گسترش شورش های اجتماعی در فضای مجازی شورش
پیام رسان و شبکه های اجتماعی		
فساد کارگزاران حکومتی	اغراق در اطلاع رسانی	بزرگنمایی در فضای مجازی
نقض حقوق بشر		
شکاف های قومی تلگرام، واتسپ و...		
اغراق در فضای مجازی		
مقایسه با موقعیت های بهتر در کشورهای دیگر	مقایسه و گسترده شدن اخبار	نظریه پخش و جغرافیای شورش
گسترده ساختن فضای جغرافیایی توسط فضای		

کد باز	کد محوری	کد گزینشی
مجازی		
پخش اطلاعات به صورت سازماندهی شده		

بر این اساس با توجه به نتایج حاصله از تجزیه تحلیل داده های پژوهش می توان عنوان نمود که به طور حتم ناآرامی آبان سال ۱۳۹۸ در ایران ریشه در ناآرامی سال ۱۳۹۶ و تبعات آن دارد. همچنین اعتراضات آبان سال ۱۳۹۸ کاملاً متفاوت با جنبش سبز در سال ۱۳۸۸ بود، چرا که مطالبه اصلی آن عدالت و برابری اقتصادی و پایگاه طبقاتی آن نیز، طبقات متوسط به پایین و فرودست اقتصادی بودند جغرافیای ناآرامی در کشور و اطراف پایتخت به خوبی مویذ خیزش طبقات کم برخوردار اقتصادی بو، و شروع حرکت از «پیرامون» به «مرکز» و یا «حاشیه به مرکز» است. همچنان که اطلاعات هم نشان می داد، بیشتر اعتراض ها از حاشیه شهرها و پیرامون شروع شده بود (برد خونی، ۱۴۰۰: ۲۰) آنچه مسلم است طبق امار جمعیت جمعیت حاشیه نشین به ترتیب در شهرهای اسلامشهر، شهرستان قدس، شهریار و ملارد به عنوان کانونهای اصلی ناآرامی، به ترتیب برابر با ۵۴۸، ۳۱۶، ۳۷۷ و ۷۴۴ هزار بوده است (اعتماد آنلاین، ۱۳۹۸/۰۶/۱۲) حاشیه نشینی اقتصادی که البته از اوایل دولت دوم حسن روحانی و با گران شدن دلار بوجود آمد نه تنها بعد اقتصادی بلکه ابعاد اجتماعی و سیاسی نیز داشت. بنابراین مردم بسیاری در سه حوزه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خود را به حاشیه رانده های فضا و میدان بازی دیدند. به طور خلاصه می توان نارضایتی های موجود که کم و زیاد در کنش مردم بازتاب داشت را در مشکل فقر، شکاف طبقاتی در جامعه و فساد اقتصادی، تقسیم بندی نمود. اما این ناآرامی را همانطور که عنوان گردید نمی توان با مبنای نظری شناخته شده ای مانند تئوریهای حاکم و غالب بر جامعه شناسی شورش مانند جنبش های اجتماعی، بسیج منابع و ... تحلیل نمود چرا که این ناآرامی ویژگیها و خصایصی مانند خیزش ناگهانی، فروکش کردن ناگهانی، سراسری و ایرانشمول بودن ناگهانی، رادیکال شدن خیلی ناگهانی و حاملان خیلی ناگهانی باعث گردید مولفه های نظریه های جامعه شناسی کنش بر این شورش بار نگردد. گرچه با توجه به نظریه بعضی از اندیشمندان، مولفه های فوق و مشخصاً فقدان رهبر، می تواند جنبش های اجتماعی را شکننده، بی ثبات و تناقض نما، کند، ولی همانطور که عنوان گردید قضایای آبان ۹۸ در ذیل شورش قرار دارد و نه جنبش اجتماعی. همانطور که ذکر آن رفت، اما مولفه مهم در قضایای آبان ۹۸ تاثیر اینترنت و شبکه های مجازی بر تعارض مدنی، ضرورتی انکار ناپذیر بود زیرا در این فضای پر التهاب شبکه های مجازی به

علت فضای به غایت متکثر و از هم گسیخته، زمینه را برای آشوب، ستیز و تضاد فراهم نموده است. بر این اساس در نهایت می‌توان گفت شکل‌گیری و گسترش شورش‌های اجتماعی در فضای مجازی به شرح ذیل عنوان نمود:

۶. نتیجه‌گیری

ناآرامی آبان ۱۳۹۸ را نمی‌توان با مبنای نظری شناخته شده‌ای مانند تئوری‌های حاکم و غالب بر جامعه‌شناسی شورش مانند جنبش‌های اجتماعی، بسیج منابع و ... تحلیل نمود چرا که این ناآرامی ویژگی‌ها و خصایصی مانند خیزش ناگهانی، فروکش کردن ناگهانی، سراسری و ایرانشمول بودن ناگهانی، رادیکال شدن خیلی ناگهانی و ... باعث گردید مولفه‌های نظریه‌های جنبش‌های اجتماعی بر این ناآرامی بار نگردد. زیرا همانطور که عنوان شد قضایای آبان ۹۸ در ذیل شورش قرار دارد و نه جنبش اجتماعی. در این ناآرامی‌ها، شاهد تاثیر شبکه‌های اجتماعی به صورت موثر بوده با توجه به اینکه فضای مجازی، فضائی برساخته و مشوش است که در ابتدای هزاره سوم به عنوان کاتالیزور بسیاری از آشوب‌ها در کشورهای مختلف، عمل می‌نماید و به علت فضای به غایت متکثر و از هم گسیخته، به آشوب، ستیز و تضاد منجر می‌شود چرا که این فضا کاملاً مرکز‌گریز و فاقد مرز است. فضائی بدون ثقل که نمی‌توان از چارچوب مشخص و قاطعی به نام مرز از آن صحبت کرد. فضائی بدون مرکز که سبب ایجاد تکثر معنائی می‌شود و از هرگونه طبقه و مفصل‌بندی واحد، گریزان است، زیرا هر یک به نوبه خود، منشاء معنابخشی‌های متفاوت به پدیده‌های اجتماعی می‌گردند. هویت حاصل از چنین فضای آنارشیک، هویتی سیال، ناپایدار و نامحدود خواهد بود بر این اساس تاثیر شبکه‌های اجتماعی بر تعارض‌های مدنی، ضرورتی انکارناپذیر در عصر دیجیتال است. چرا که عناصر ذیل را در خود مستتر دارد: اینترنت به عنوان یک روزنه برای احزاب سیاسی و گروه‌های سیاسی معترض و در اقلیت به تعارض سیاسی آنها

کمک می کند. گروههای معترض و در حاشیه مانده از طریق اینترنت می توانند فساد سیاسی و اقتصادی، تبعیض ها، سرکوب های سیاسی، ناکارآمدی حکومت و غیره را آشکار سازند و با برجسته سازی این موارد زمینه را برای ایجاد ناآرامی های اجتماعی فراهم آورند.

بنابراین نارضایتی های آبان ۹۸ که کم و زیاد در کنش مردم بازتاب داشت را در مشکل فقر، شکاف طبقاتی در جامعه و فساد اقتصادی، تقسیم بندی نمود. و تنها نظریه محرومیت نسبی، تبیینی تکافو کننده از وضعیت اغتشاشات سینوسی در کشور را در آن برهه زمانی مورد توجه خبرگرن قرار گرفته است و همچنین آنچه اهمیت دارد توجه به این مهم است که شبکه های اجتماعی کنترل تمام عیار و همه جانبه دولت مرکزی بر جامعه را از بین برده و به تقویت نیروهای گریز از مرکز کمک می کنند. این نیروها می توانند قومی، گروهی، صنفی، آکادمیک و مدنی و حتی نظامی باشند. بنابراین در شرایط کنونی از یک طرف ناکارایی سازمانهای رسانه ای رسمی همچون صدا و سیما و شکل گیری موج گسترده مخالفت و بی اعتمادی به آن. از جانب دیگر حضور شبکه های اینترنت محور و مخالف نظام عملاً جانشین شبکه های رسمی و خبرگذاری های داخلی شده اند. و این شبکه ها به طور گسترده ای، حاکمیت سیاسی را وارد جبهه های متعددی می کنند که عملاً به مشروعیت نظام آسیب جدی وارد نموده اند.

پیشنهادهات

استفاده از ظرفیت های نظام اساسی در حوزه های مختلف برای کاهش ناخرسندی ها
استفاده از ظرفیت رسانه های اجتماعی برای نشان دادن شفافیت و مردم محوری. جامعه امروز ایران

استفاده از ظرفیت های شبکه ملی اطلاعات
تقویت رابطه همکاری میان شهروندان و نخبگرن قدرت
در پیش گرفتن سیاست های اعتمادساز
گسترش آموزش و مهارت برای اقشار حاشیه نشین

کتابنامه

برخومی، حمید (۱۴۰۰). «بررسی اعتراضات و اغتشاشات آبان ماه ۱۳۹۸»، فصلنامه دانش/تنظیمی سمنان، دوره ۱۱، شماره ۳۹.

بررسی جامعه‌شناختی ناآرامی‌های ... (شهرام محبوب کلیدیری و دیگران) ۲۰۳

- تد رابرت گر (۱۳۷۷). *چرا انسانها شورش می‌کنند*، ترجمه علی مرشدی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- درزی کلایی، محمدرضا (۱۳۹۰). «حرکتهای انقلابی در بحرین و نظریه محرومیت نسبی تد رابرت گر»، *فصلنامه مطالعات خاورمیانه*، سال ۱۸، شماره ۳.
- سام دلیری، کاظم (۱۳۸۲). «سنجش محرومیت نسبی در نظریه تدرابرت گر»، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، شماره ۲۲. ۸۱۳-۸۲۵.
- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۹). *عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ (قدرت هویت)*. ترجمه حسن چاوشیان. تهران: انتشارات گرم نو.
- مالکی، محمدرضا (۱۳۹۹). بررسی عوامل موثر بر ناآرامی‌های اجتماعی آبان ماه ۹۸ تهراندومین همایش ملی امنیت اقتدار و پیشرفت
- مسعودنیا، حسین؛ مریم هوشیارمنش؛ و سمیه قارداشی (۱۳۹۴). «نارضایتی اقتصادی و جنبش‌های معاصر خاورمیانه براساس نظریه محرومیت نسبی»، *دوفصلنامه علمی - پژوهشی جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام*، دوره سوم، شماره ۲، پائیز و زمستان.
- مصطفوی، انور؛ محمود شهابی؛ و سمیه شالچی (۱۴۰۱). «رفتار جمعی یا کنش اعتراضی: مطالعه ناآرامی‌های اجتماعی آبان ۹۸ با استفاده از نظریه مبنایی»، *فصلنامه علمی رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، دوره ۱۴، شماره ۲.

- Castells, Manuel (2009) Communication Power. Oxford University Press? Crosbie, V. (2002). What is New Media-
- comey,james, sept.27,2016 , www.politico.com/story/2016/09/islamic-state-diaspora-james.
- Fabio Andrés Díaz Pabón(2017), PROTESTS CAMPAIGNS AND CIVIL WARS CAN CONTINUOUS PROCESSES BE STUDIED WITH A 'DISCRETE' THEORY? Paper prepared for the ISA International Conference 2017, Hong Kong. June 15th - 17th.University of Hong Kong (HKU), Hong Kong
- Farooq, Sadaf, Bukhari, Saiqa AND Manzoor Ahmed (2017), Arab Spring and the Theory of Relative Deprivation, International Journal of Business and Social Science, Vol. 8, No. 1; January
- Foster, Mindi D Matheson, Kimberley, Double Relative Deprivation: Combining the Personal and Political, Society for personality and social psychology.Inc,Vol.21 No.11,1995,pp,1167-1177.
- Garrote-Sanchez(2017), International Labor Mobility of Nationals: Experience and evidence for Afghanistan at macro level, Social Protection and Labor Global
- Janne Bjerre Christensen, (2016),GUESTS OR TRASH, Iran's precarious policies towards the Afghan refugees in the wake of sanctions and regional wars, Danish Institute for International Studies
- Kthleen,N & Sonia Plaza(2013),what we know diaspora & economic development. Policy rief journal. Migration policy institute

۲۰۴ رسانه و فرهنگ، سال ۱۴، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۳

MLAN.S(2015) ,Rom Social Movement to Cloud Protesting , THE Evolution OF Collective Identity
,Information , Communication And Society Journal

MLAN.S(2015) ,Rom Social Movement to Cloud Protesting , THE Evolution OF Collective Identity
,Information , Communication And Society Journal